فهرست‌نویسی پیش از انتشار: توسط انتشارات امام علی بن ابی‌طالب علیه السلام.

مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ -

پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام: شرح تازه و جامعی بر نهج‌البلاغه / مکارم شیرازی؛ با همکاری جمعی از فضلا و دانشمندان. - قم: انتشارات امام علی بن ابی‌طالب(ع) - ۱۳۹۰.

ج. (دوره)

ISBN: 978-964-533-044-1

ISBN: 978-964-533-160-1

فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه.

ج. ۱۳ (چاپ اول: ۱۳۹۰)

۱. علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- نهج البلاغه -- نقد و تفسیر. ۲. علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- گفتار حکیمانه. ۳. علی بن ابی‌طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- کلمات قصار. الف. علی بن ابی‌طالب(ع) امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. ب. عنوان. ج. عنوان: نهج‌البلاغه. شرح. د. عنوان: شرح تازه و جامعی بر نهج‌البلاغه.

BP ۳۸ / ۰۲ / ۹ پ ۷ م

۲۹۷/۹۵۱۵

با همکاری دانشمندان محترم حجج اسلام آقایان:
محمّدرضا آشتیانی - محمّدجواد ارسطا - سعید داودی - احمد قدسی و سید عبدالمهدی توکل

ناشر برتر
نوزدهمین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران

پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام / ج ۱۳

تألیف: **آیة الله العظمی مکارم شیرازی و همکاران**
تیراژ: **۵۰۰۰ نسخه**
نوبت چاپ: **اوّل**
صفحه و قطع: **۸۲۳ صفحه / وزیری**
تاریخ انتشار: **۱۳۹۰**
چاپخانه: **سلیمانزاده**
ناشر: **انتشارات امام علی بن ابی‌طالب(ع)**
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۳-۱۶۰-۱

قم - ابتدای خیابان شهدا - کوی آمار (۲۲) - پلاک ۱۵
تلفن: ۷۷۳۲۴۷۸ دورنگار: ۷۸۴۰۰۹۹
www.imamalipub.ir

قیمت: **۸۰۰۰ تومان**

۱۴۱

وَقالَ عَلَيْهِ السَّلامُ

قِلَّةُ الْعِيَالِ أَحَدُ الْيَسَارَيْنِ.

امام علیه السلام فرمود:

کمی عائله یکی از دو آسایش است.[۱]

---

۱. **سند گفتار حکیمانه:**

افزون بر آنچه در ذیل کلام حکمت‌آمیز پیش گفتیم، این کلام حکمت‌آمیز را قبل از سیّد رضی کسانی مانند جاحظ در البیان و التبیین و ابن شعبهٔ حرانی در تحف العقول نقل کرده‌اند. همچنین ابوبکر صولی که از ادبای معروف است (متوفای ۳۳۶) در ضمن جمله‌هایی این جمله را آورده است و نیز از کلماتی است که عبدالعظیم حسنی در روایت معروف خود از امام جواد علیه السلام از جدش امیرمؤمنان علیه السلام نقل کرده که در ذیل حکمت ۲۲۱ خواهد آمد. (مصادر نهج‌البلاغه، ج ۴، ص ۱۲۲).

شرح و تفسیر

یکی از طُرُق آسایش

امام‌ﷺ در این کلام نورانی اشاره به واقعیتی دربارهٔ آسایش خانواده‌ها می‌کند و می‌فرماید: «کمی عائله یکی از دو آسایش است»؛ (**قِلَّةُ الْعِيَالِ أَحَدُ الْيَسَارَيْنِ**).

انسان در دو حالت از نظر زندگی مادی در آسایش است: نخست این که مال و درآمد فراوانی داشته باشد که جوابگوی عائلهٔ او باشد، هرچند عائله‌اش سنگین به نظر رسد و راه دیگر این که اگر درآمد او اندک است افراد خانواده او نیز کم باشند تا به زحمت نیفتد. این در واقع تسلی خاطر برای کسانی است که فرزندان کمی دارند و از کمی فرزندان رنج می‌برند مثل این‌که در میان مردم معمول است که اگر کسی خانهٔ کوچکی داشته باشد به او می‌گویند غمگین نباش مشکلات تو کمتر است؛ هر که بامش بیش برفش بیشتر.

این سخن شبیه چیزی است که در کتاب «ادب الکتاب» آمده است که می‌گوید: «**اَلْقَلَمُ أَحَدُ اللِّسانَيْنِ وَالْعَمُّ أَحَدُ الْأَبَوَيْنِ وَقِلَّةُ الْعِيالِ أَحَدُ الْيَسارَيْنِ وَالْقَناعَةُ أَحَدُ الرِّزْقَيْنِ وَالْهَجْرُ أَحَدُ الْفِراقَيْنِ وَالْيَأْسُ أَحَدُ النَّجْحَيْنِ**؛ قلم یکی از دو زبان و عمو یکی از دو پدر و کمی عیال یکی از دو آسایش و قناعت یکی از دو روزی و قهر کردن یکی از دو فراق و مأیوس شدن یکی از دو پیروزی است».[1]

در این‌که آیا این سخن امام‌ﷺ تشویقی بر تحدید نسل به هنگام محدود بودن

---

۱. مصادر نهج‌البلاغه، ج ۴، ص ۱۲۲.

درآمدهاست یا نه اختلاف نظر است.

بعضی معتقدند که این کلام حکیمانه ناظر به مسئلهٔ تحدید نسل است و جامعهٔ اسلامی را دعوت می‌کند که در صورت کمبودها، موالید را کنترل کنند مبادا به زحمت بیفتند، در حالی که جمعی دیگر عقیده دارند این جمله چنین مفهومی را ندارد، بلکه تنها بیان واقعیت است و تسلی خاطری است برای کسانی که فرزندان کمی دارند و از آن رنج می‌برند. درست مثل این‌که هرگاه کسی مرکبی نداشته باشد به او می‌گویند: نداشتن مرکب سبب آسودگی از هزینه‌های مختلف آن است.

نکته:

آیا تحدید نسل صحیح است؟

انسان مخصوصاً در دنیای کنونی چهار نیاز مهم دارد: نیاز به تغذیه، لباس و مسکن، نیاز به امور بهداشتی، نیاز به کار و نیاز به تحصیل علم و دانش.

بدیهی است که اگر این نیازها برآورده نشود فقر و بیکاری و بیماری و جهل و بی‌سوادی بنیان جامعه را متزلزل می‌کند به همین دلیل محاسبه می‌کنند که منابع جامعه چند نفر را می‌تواند به طور صحیح تغذیه کند و مراکز تحصیلی برای درس خواندن چه تعدادی کافی است، درمان و بهداشت و اشتغال به کار برای چه گروهی آماده است تا بر اساس آن آهنگ رشد جمعیت را همگام بسازند.

به تعبیر دیگر افزایش کمیت همیشه موجب قدرت جامعه نیست بلکه گروه کمترِ دارای کیفیت بالا قدرتمند می‌شوند، بنابراین کشورهایی در دنیا هست که جمعیت آنها کم است؛ ولی بسیار قدرتمندند و به عکس کشورهای پر جمعیتی را می‌بینیم که ضعیف و ناتوان‌اند.

در مقابل این تفکر، تفکر دیگری است و آن این‌که گروهی می‌گویند: ما در

دستورات دینی می‌بنیم توصیه به افزایش نسل شده؛ در حدیث معروفی پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «**تَناسَلُوا تَناكَحُوا فَإنّي أُباهي بِكُمُ الْأُمَمُ وَلَوْ بِالسِّقْطِ**؛ ازدواج کنید تا نسل شما افزون شود که من به فزونی جمعیت شما حتی به بچه‌هایی که سقط می‌شوند مباهات می‌کنم». این مضمون در احادیث متعددی در منابع شیعه و اهل سنت آمده است.[1] در آیات قرآن نیز کثرت فرزندان یکی از نعمت‌های مهم الهی شمرده شده است؛ در داستان نوح پیغمبر می‌خوانیم که به جمعیت کافران زمان خود می‌گوید: «و گفتم: از پروردگار خویش آمرزش بطلبید که او بسیار آمرزنده است، تا باران‌های پربرکت آسمان را پی در پی بر شما فرو فرستد، و شما را با اموال و فرزندان فراوان کمک کند و باغ‌های سرسبز و نهرهای جاری در اختیارتان قرار دهد»؛ ﴿**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَاراً * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ أَنْهَاراً**﴾.[2]

از آیات دیگر قرآن نیز استفاده می‌شود که همواره اقوام پیشین به کثرت اموال و فرزندان خود افتخار می‌کردند و آن را دلیل بر قدرت خود می‌دانستند. ﴿**وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالاً وَأَوْلَاداً**﴾.[3]

بنابراین نباید از کثرت نسل وحشت داشت، بلکه باید کوشید مشکلات چهارگانهٔ آنها را حل کرد.

در برابر این دو گروه، گروه سومی هستند که می‌گویند: زمان‌ها و مکان‌ها و شرایط مختلف است، هرگاه شرایط، شرایط فزونی نعمت، مسکن، مراکز تحصیلی و اشتغال‌زایی فراوان باشد فزونی نسل مطلوب است؛ اما در زمانی که آمار، با صراحت می‌گوید: فزونی نسل با شرایط موجود هرچند تلاش و کوشش فراوان هم بشود نتیجهٔ آن بیکاری و بیماری و فقر است، باید به کنترل موالید

۱. عوالی اللئالی، ج ۲، ص ۱۲۵؛ کنزالعمّال، ج ۱۶، ص ۲۷۶.
۲. نوح، آیهٔ ۱۰-۱۲.
۳. سبأ، آیهٔ ۳۵.

پرداخت، زیرا هیچ‌گاه پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به یک امت فقیر و جاهل و بیمار افتخار نمی‌کند.

البته در بعضی از شرایط استثنایی حتما باید به تکثیر فرزندان پرداخت و آن در مواردی است که مخالفان جامعه‌ای بخواهند بافت آن جامعه را بر اثر تکثیر نسل به نفع خودشان تغییر دهند مثل آنچه در سرزمین‌های اشغال شدهٔ فلسطین و یا در جنوب کشورمان می‌بینیم. در اینجا نمی‌توان ضوابط فوق را حاکم دانست و تماشاگر برهم خوردن بافت جمعیتی به نفع مخالفان بود.

* * *